

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти
Кафедра теорії і методики музичної освіти та хореографії

**ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА
ДЛЯ КУЛЬТУРНОГО ЗРОСТАННЯ ОСОБИСТОСТІ
ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ**

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

(8-10 листопада 2018 року)

Мелітополь, 2018

Друкується згідно рішення Вченої Ради Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького протокол № 4 від 21.11.2018

Рецензенти:

Лабунець Віктор Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри музичного мистецтва, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
 Антоненко Олександр Миколайович – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

П 24 Педагогіка мистецтва для культурного зростання особистості впродовж життя: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь, 8-10 листопада 2018 р.) / Відповід. ред. Н.А.Середа. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. –186 с.

ISBN 978-617-7566-48-8

Збірка містить тези і статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції "Педагогіка мистецтва для культурного зростання особистості впродовж життя". Розкриваються такі питання: соціокультурний та людинотворчий вимір педагогіки мистецтва; аксіологічні максими педагогіки мистецтва у контексті актуальних методологічних підходів до теорії і практики освіти впродовж життя; сучасні тенденції у вивченні теоретичних і практичних проблем культурного зростання особистості засобами педагогіки музичного мистецтва, художньої культури та хореографії; дослідно-експериментальна робота молодих науковців та студентів з проблем музичної, художньої та хореографічної освіти; експериментальна педагогіка мистецтва для культурного зростання школяра в системі неформальної та формальної освіти; освітня реальність музично-педагогічних інновацій: реконструкція досвіду.

Матеріали збірки будуть цікавими для студентів, магістрантів і аспірантів факультетів мистецтв, учителів і викладачів мистецьких дисциплін та хореографії у закладах загальної, спеціалізованої середньої та вищої освіти.

Відповідальність за наукову коректність і оригінальність текстів несуть їх автори.

ISBN 978-617-7566-48-8

УДК: [378.013.43:7]:316.612(06)
 ©Н.А.Середа, 2018

ЗМІСТ**Тези**

Багрій Т. Є. ПЕДАГОГІЧНИЙ АРТИСТИЗМ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
Білецька М. В., Федорова О. В. ПРОБЛЕМИ СКРИПІЧНОЇ ВИКОНАВСЬКОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	9
Брежнєва С. Б. ОСВІТНЯ РЕАЛЬНІСТЬ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ: РЕКОНСТРУКЦІЯ РОЗВИТКУ ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ МЕНОНІТІВ-КОЛОНІСТІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХVІІІ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)	13
Василенко Л. М. АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ КОНЦЕРТНОГО ВИКОНАННЯ	17
Власенко Е. А., Суптеля О. О. ОПТИМІЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА	21
Власенко М.І. РОЗВИТОК ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-ВОКАЛІСТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	25
Верещагіна-Білявська О. Є. СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ МУЗИКИ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА	27
Врубель Г. Ф. КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУЛЮВАННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ "ДИРИГЕНТСЬКА КОМПЕТЕНЦІЯ"	31
Гайдай К. О. ОСНОВНІ ТРУДНОЩІ ВИКОНАВСЬКОГО ВТІЛЕННЯ ПОЛІФОНІЧНИХ ТВОРІВ	34
Германова Д.О. ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	37
Губіна Л. О. УМОВИ РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКОГО ГОЛОСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	40
Гунько Н. О. СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У ВОКАЛЬНО-МЕТОДИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА	42
Коваленко Л. В. ЗНАЧЕННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ В ВОКАЛЬНО-ХОРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА	46

зусиль, здібностей і почуттів у процесі творчості. Виконавський процес, таким чином, це результат взаємодії розуму і почуттів, творчої уяви і художнього мислення, артистичного темпераменту і волі, це виявлення здатності розуміти і відчувати музику.

Оскільки спів – це особлива форма звукового спілкування, то в процесі концертної діяльності в школі студенти підходять до безпосереднього спілкування із школярами. Як основна ланка опосередкування між інтонацією мовлення і музичною інтонацією, спів активізує і удосконалює комунікативний досвід студента-виконавця, відкриваючи шлях до освоєння більш складних і розвинутих форм педагогічного спілкування. Процес концертного виконання, як і педагогічний процес (адже справжній педагогічний процес виникає у той момент, коли утворюється ситуація педагогічної взаємодії), неможливий без встановлення контакту із слухачем, де відбувається взаємовплив двох діючих у цих умовах сторін – виконавця і публіки, вчителя і учнів. Саме ця взаємодія зумовлює і ефективність навчального процесу, й успіх концертного виконання.

Особлива увага в процесі адаптації надається виробленню у студентів відчуття професійної відповідальності. Концертна діяльність дає змогу студентів відчувати на собі певну міру відповідальності – перед публікою, адже, виступаючи як співак, він є носієм свосвідної виконавської культури; перед концертмейстером, бо вокаліст – не лідер, а партнер у процесі виконання музичних творів; перед викладачем, оскільки студент-виконавець є продовжувачем його “школи” і наслідком його музично-естетичних поглядів та смаків; перед співучасниками концерту, адже він має дотримуватися загального змісту і характеру концертної програми; і, нарешті, перед самим собою, оскільки перед виконавцем стоїть завдання – зробити все, щоб повністю реалізувати власні здібності і здобутки. Ці обов’язки студента-виконавця є підґрунтям його підготовки до майбутньої діяльності вчителя музичного мистецтва, який відповідає за результативність навчального процесу перед керівництвом навчального закладу, перед колегами і, насамперед, перед своїми учнями.

Ще один фактор адаптації, що наближує студентів до успішного виконання професійних операцій міститься у процесі пристосування їх організму до професійного голосового навантаження. Діяльність вчителя музики вимагає від нього надзвичайної і специфічної роботи голосового апарату. Це й необхідність вокального показу у неприродних для його типу голосу теситурі й діапазоні, і володіння механізмами голосоутворення дитини, і мовлення та спів на фоні звукових перешкод тощо. Щоденність і тривалість голосового навантаження примушує вчителя музики постійно підтримувати свій голос у прекрасній співацькій формі. Концертна діяльність, звичайно, не може увібрати в себе всі “нюанси” голосової роботи майбутнього

вчителя музики. Однак вона надає йому того рівня витривалості голосу, який дозволяє безболісно увійти в процес професійної діяльності.

Таким чином, забезпечуючи, завдяки визначеним факторам адаптації, доцільність застосування у навчальному процесі концертної діяльності студентів (що має обов’язковий та індивідуально спрямований характер), ми, тим самим, наближуємо їх до виконання професійних обов’язків і дій щодо вокального навчання школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – 2-е изд. / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
2. Мороз О. Г. Професійна адаптація молодого вчителя [навчальний посібник] / О. Г. Мороз. – К.: КППИ, 1980. – 95 с.
3. Педаяс М. И. Профессиональная адаптация учителя / М. И. Педаяс // Организация учебного процесса. – Тарту: ТГУ, 1976. – Вып. 5. – 147 с.

УДК 378.091.212:78.071.2

Е.А. Власенко

старший викладач
кафедри інструментального виконавства
та музичного мистецтва естради

О.О. Суптеля

магістрант кафедри інструментального виконавства
та музичного мистецтва естради
Мелітопольський державний педагогічний
Університет імені Богдана Хмельницького

ОПТИМІЗАЦІЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Анотація. У публікації надано спробу відтворити класифікацію фортепіанних уроків у контексті сучасних тенденцій дидактики, з частковою адаптацією їх до процесу фортепіанного навчання, та визначити типи і форми індивідуального практичного заняття з фортепіано з позицій вивчення сучасних постулатів музичної педагогіки та методики викладання фортепіано.

Ключові слова професійна підготовка педагога-музиканта, дидактика, інструментально-виконавська підготовка, індивідуальні практичні заняття з фортепіано

INSTRUMENTAL-PERFORMING TRAINING OPTIMIZATION OF THE FUTURE TEACHER-MUSICIAN

Annotation. In a publication nadanno attempt to recreate classification of piano lessons in the context of modern tendencies of didactics, with

partial adaptation them to the process of фортепіанного studies, and to define types and forms of private practical lesson after фортепіано from positions of study of modern postulates of musical pedagogics and methodology of teaching of piano.

Key words: professional preparation of teacher-musician, specialist in didactics, instrumental-carrying out preparation, private practical lessons after piano

Важливим завданням педагогічно-мистецької освіти в сьогоденних реаліях виступає прилучення особистості до духовних здобутків української культури, до досягнення світової музичної спадщини та розвитку на цій основі прагнення до творчості та самовираження. За твердженням Абрахама Маслоу, саме мистецька освіта сприяє виявленню здібностей і талантів особистості, допомагає їм якнайповніше розкрити творчий потенціал, таланти та здібності, як основи самоактуалізації та самореалізації.

Складність професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва полягає в її поліфункціональності, оскільки передбачає оволодіння студентами комплексом фахових компетентностей у галузі педагогіки, психології, музично-теоретичних дисциплін, а також досконале володіння виконавською майстерністю у інструментальних, диригентських, вокальних, аспектах обраного фаху.

Зупинимось докладніше на індивідуальних заняттях з основного музичного інструменту (фортепіано). Априорі форма індивідуальних занять передбачає наявність творчого середовища, яке передбачає імпровізаційність, певну спонтанність, пошук нових варіантів художньої інтерпретації. Саме тому визначення типу уроку фортепіано є пріоритетним для викладача, та передбачає відповідну регламентацію завдань, а визначення структури уроку є суто індивідуальним, оскільки знаходиться у безпосередній залежності від індивідуальних здібностей та рівня підготовленості студента і часто визначається викладачем без належної опори на дидактичні та методичні розробки у площині фортепіанного навчання.

У сучасній методичній літературі достатньо уваги приділяється вирішенню різноманітних проблем звуковидобування, педалізації, точності відтворення штрихів, стилістичній відповідності виконання, (Л. Баренбойм, Т. Воробкевич, Г. Коган, В. Макаров, Г. Нейгауз, Є. Тімакін, Г. Ципін та ін.), а питання класифікації уроків фортепіано донині відсуваються на другий план.

Ми спробували відтворити класифікацію фортепіанних уроків у контексті сучасних тенденцій дидактики, частково адаптувавши їх до процесу фортепіанного навчання, та визначити типи і форми індивідуального практичного заняття з фортепіано з позицій вивчення сучасних постулатів музичної педагогіки та методики викладання фортепіано.

Згідно дидактиці, тип і форма уроку визначається завданнями, цілями та місцем уроку у навчальному процесі (Ю.Бабанський, Б. Єсіпов, І.Лернер та ін.), відповідно найбільш поширеною є наступна класифікація уроків: за способами проведення (урок-лекція, урок-бесіда, урок-диспут тощо); за характером пізнавальної діяльності (урок первинного сприйняття, урок засвоєння понять тощо); за ступенем самостійності (урок самостійної роботи чи урок роботи вчителя з класом). Типи уроків визначаються у залежності від класифікації (уроки освоєння нових знань, уроки узагальнення, уроки повторення, комбіновані уроки тощо).

Аналіз викладеного вище дозволяє стверджувати, що названі типи уроків можуть успішно використовуватись у процесі навчання гри на фортепіано. Впровадження та творча адаптація основних положень дидактики про форми та структуру уроку дає можливість суттєво підвищити ефективність індивідуального заняття з фортепіано, а незнання та ігнорування даних положень часто перетворює урок в стихійний і методично невиправданий процес викладання

Послідовно розглянемо варіанти екстраполяції дидактичних положень у процес побудови чи стратегії фортепіанного уроку. Ці уроки можуть суттєво різнитися за способами проведення, а саме: урок-показ, детальна робота з музичним текстом, урок-слухання тощо. Аналіз методичної літератури та власного педагогічного досвіду надали можливість відзначити, що найчастіше у практиці зустрічаються уроки-покази (коли викладач свідомо багато грає, розповідає про музичний твір, його стилістику, особливості інтерпретації) та уроки-виконання (коли студент грає сам, а викладач виконує роль експерта, що коротко відзначає переваги та недоліки виконання і спрямовує учня).

За характером пізнавальної діяльності заняття з фортепіано відрізняються множинністю варіантів: уроки первинного сприйняття (ескізне читання, попереднє знайомство з музичним твором, програвання кожною рукою окремо основної мелодійної канви, гра твору гармонічними функціями тощо) уроки освоєння понять (поглиблене проникнення до змісту музичного образу. Детальна робота над інтонацією, звуковидобуванням тощо).

Міра самостійності учня чи студента у вивченні музичного твору обумовлюється індивідуальною обдарованістю та рівнем підготовки. Обдарований студент потребує корекції та шліфовки підготовленого завдання, в той час як менш підготовлений - більш детальної роботи над звуком.

Задана у дидактиці типізація уроків також може суттєво доповнити методику викладання фортепіано. Дійсно типи уроків можуть бути різними:

- уроки набуття нових знань (постановка нових виконавських завдань, засвоєння практичних способів їх вирішення тощо);

- уроки формування вмінь та навичок (відпрацювання штрихів, принципів аплікатури, робота над педалізацією тощо);

- уроки узагальнення та систематизації знань (проведення паралелей між твором, що вивчається та музичними творами, які вивчені раніше, віднайдення подібностей та відмінностей у нотному тексті);

- уроки повторення та закріплення (цілісне виконання музичного твору, автоматизація та відточування пасажів та технічно складних фрагментів тощо)

- контрольні уроки (виконання індивідуальної програми цілісно, виконання для слухачів (однокурсників, викладачів) тощо);

- комбіновані уроки (найбільш поширений тип уроку в процесі фортепіанного навчання, котрий передбачає постановку та вирішення різноманітних виконавських завдань.

Отже, ми бачимо, що адаптація дидактичних норм побудови уроку та визначення типу уроку фортепіано підвищує його педагогічну ефективність та глибину педагогічного впливу. Разом з тим слід визнати, що по суті в процесі навчання у фортепіанному класі множинність розглянутих типів та форм уроку трансформується у два основних надзавдання:

- по-перше, детальному вивченню музичного твору, де увага педагога і студента фокусується на фразуванні, інтонуванні, штрихах, артикуляції, звуковидобуванні, педалізації, аплікатурі, ритмі, освоєнні фактурних формул, роботі над текстом;

- по-друге, поєднанню окремих частин, деталей, інтонацій у єдине ціле, що потребує роботи над формою та драматургією твору, розвитку пролонгованого музичного мислення, вміння відслідкувати трансформацію музичної ідеї твору, створення виконавської концепції твору, тембральним збагаченням звукової палітри, виявленні смислових вершин твору, ієрархії кульмінаційного розвитку; переконливості агогіки, фермат та смислових закінчень, артистизму та енергетики у виконанні.

У підсумку окреслимо дидактичні умови успішності проведення уроку фортепіано: *постановка* чітких реальних та *дидактично грамотних завдань* (як всього уроку, так і його етапів; *досягнення конкретного результату*, тобто позитивного вирішення поставленого завдання на кожному з етапів роботи; *створення ситуацій успіху* і позитивного виконавського досвіду.

РОЗВИТОК ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-ВОКАЛІСТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Анотація. У статті розглядається сутність поняття виконавської культури студентів-вокалістів, а також представлено зміст педагогічних умов, які забезпечують ефективність розвитку у майбутніх фахівців зазначеного феномену.

Ключові слова: виконавська культура, студент-вокаліст, принцип, педагогічна умова.

Професійна музична освіта, в умовах сьогодення, набуває все більшої значущості у галузі культурного будівництва і духовного вдосконалення людини. Популярність музичного мистецтва, його масовий характер, широкий діяльно-творчий спектр накладають особливу відповідальність на підготовку фахівців вищої кваліфікації, здатних відповідати запитам часу і наповнювати навчально-виховний процес глибоким художнім змістом, предметом естетичного розвитку.

У різноманітній жанровій структурі музичного мистецтва важливе місце займає вокальна творчість. Підготовка висококваліфікованих фахівців в цій сфері є одним з пріоритетних напрямків професійної музичної освіти. Потреба в кадрах, здатних ефективно здійснювати педагогічну діяльність й володіти мистецтвом співу, сьогодні надзвичайна.

Виконавська культура майбутніх фахівців у царині музично-педагогічної освіти є складовою, яка багато в чому визначає якість професійної вищої освіти. Підвищення рівня виконавської культури – завдання, що вимагає безперервної уваги з боку всіх учасників художньо-педагогічного процесу. В даний час практика вокальної творчості в значній мірі випереджає своє теоретичне осмислення, що потребує методичного забезпечення, спрямованого на ефективний розвиток виконавської культури студентів-музикантів. Це пояснюється наявністю певних суперечок: між існуючими підходами до організації навчально-виховної роботи у сфері вокального підготовки та її педагогічним забезпеченням; між виконавськими можливостями студентів і процесом їх реалізації.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження показує, що виконавська культура студентів-вокалістів є складним, багатоаспектним поняттям, яке не має в науковій літературі єдиного, однозначного визначення. Проте, ми виявили два основних підходи до розуміння сутності виконавської культури: як до якісного рівня